

Ýaranjaňlygy halamok / satiriki hekaýa

Category: Hekaýalar, Kitapcy, Satiriki hekaýalar, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Ýaranjaňlygy halamok / satiriki hekaýa ÝARANJAŇLYGY HALAMOK

Ol biziň redaksiýamyza girdi. Redaksiýada dokuz bolup işleýärdik. Ony meniň birinji gezek görşümdi. Gapydan girenem şoldy welin, ýoldaşlarymyň barysy gürre ördüler. Ýöne men onuň kimdigini bilmänimden soň turjagam bolmadym, edil şol wagtam kärdeşlerimiň biri böwrüme symsyklady.

– Tur, Jazym-beý... – diýdi.

«Jazym-beý» sözünü eşidenimden zaňňa ýerimden galdym: bu adamyň 30 milliondanam gowrak puly bar, üstesine-de biziň hojaýynymyz.

Ol ardynjyrady-da:

– Oturyň – diýdi.

Hemmämiz oturdyk. Diňe Şewki aýak üstünde durdy.

Jazym-beýiň gahary gelen bolmaga çemeli. Ol azm bilen:

– Beýdip sömelip durmak gaty bir hökmanam däl. Men ýaranjaňlygy halamok – diýdi.

– Lepbeý, endim, lepbeý... Özüňiz gowy bilýäňiz... Häzir oturaryn, endim, häzir – diýip, Şewki ýetişibildiginden samyrdaýardy, ýöne özi welin dik durdy. – Siziň alyjenabyňyz, dogr aýdýarsyňyz, häzir, endim...

Dik dursa-da ýene ýagşy, bu bolsa elini döşüne goýup, бүкүлүп dur...

Şewki – redaksiýamyzyň müdiri. Bary düşnükli ahyry. Hojaýynymyz Jazym-beý gaty baý adam, şonuň üçinem özüne ýaranjaňlyk edileniji halanok. Hudaýym, onuň ömri uzak bolsun! Hojaýynyň önünde igli yüplük ýaly bolup duran Şewkä gözümi aýyrman seredip durun. Ol bolsa hiç zada düşünmän, şol bir diýenini toty ýaly gaýtalap dur:

– Hawa, endim. Her kim öz işi bilen bolmaly...

Jazym-beýiň gahary gelip:

– Oturyň! – diýip gygyrdy.

Şewki:

– Bagyşlaň, häzir oturýan – diýip, bir zatlar-bir zatlar samrady, ýöne özi welin oturmady.

Heý beýle-de bir masgaraçylyk bolarmy! Ýüzüne bakyp: «Ýaranjaňlygy halamok» diýselerem, boýnuny sallap, ýedi бүкүlip: «Lepbeý, ependim, özüňiz gowy bilýänsiňiz, ependim» diýip, şol bir diýen sözlerini gaýtalap dur. Ýanynda duran bolsam, ýakasyndan tutaga-da:

– Eý samsyk, hany, bol otur!.. – diýerdim.

Jazym-beý titräp başlady:

– Çöksene-how, inim! Şunuň ýaly zatlary ýigrenýän. Otur-da işiň bilen bol ahyryn.

– Bagyşlaň, ependim, bolýa. Özüňiz gowy bilýänsiňiz – diýip, Şewki бүкүlip durşuna jogap berdi.

Jazym-beý gaýtjak boldumy ýa-da bir zatlar sorajak boldumy, onçasyny bilmedim, ýöne Şewki-beýiň beýdip durşuna bagry ýandy.

Jazym-beý halys basylyp:

– Otursaňyzlaň, dostum, haýyş edýärin, oturaýsaňyzlaň, beýdip azara galmaň – diýip, özelenip haýyş etdi.

Şewki welin butnanogam:

-Wiý, aýdýanyňyz näme, ependim, azary bormy! Heý-de sizi äsgermezlik edip bolarmy... Size hormat-hatyra...

Bu gezek Jazym-beý saklanyp bilmän, ha-ha-haýlap güldi. Şeýle bir güldi welin, çendenaşa gaharynyň gelendigi äşgär bildirip durdy.

– Siziň adyňyz Şewki-beými, dogrumy? – diýip, ol sypaýyçylyk etjek bolup jan etdi.

– Hawa, ependim. Edil özi, Şewki men.

– Şewki-beý, bilýäňmi näme, şuna meňzeş zatlaram, şunuň ýaly sözlerem men halamok...

Şewki welin hiç per berenok:

– Aýdýanyňyz näme, ependim, hetdim bolmaz!..

Bu zatlary görüp, arkaýyn oturmak mümkin däldi, şonuň üçinem oňa bir-iki şarpyk çalaga-da, ýakasyndan tutup oturdasym gelýärdi. Şewkiniň zabun ýaranjaňlygyny işdeş ýoldaşlarymdan

eşidipdim, ýöne beýle-beýle edäýer öýdüp kelläme-de gelmeýärdi. Sebäbi bu ýerde işleýänime öňli-soňly bir aý çemesi wagt bolupdy. Bu döwrüň içinde adam tanap bolýarmy näme.

– Otursana, dostum, otur.

– Azara-da galmaň, ependim. Siz barkaňyz, hetdim bolmaz oturmaga, iň gowusy dik duraýyn. Şeýdip dursam, hezil edýän, janym aram tapýar...

Şeýle bir ýalbarýar welin, aglaýjak-aglaýjak bolýar.

Jazym-beýiň ahyry sabyr käsesi doldy. Şewkini oturdyp bilmejegine бүтинleý gözi ýetensoň, ondan ýüzüni sowdy-da, bize ýüzlendi:

– Düşüniň: men ýaranjaňlygy halamok! Heý şu ýerde düşünmez ýaly zat barmy? İçerik giremde, hiç biriňiz ýeriňizden turaýmaň. Işiňiz bilenjik boluberiň. Bolýarmy? Gepleşdikmi?

Ol şeýle diýip, gapa tarap yöneldi. Ýöne Şewki welin henizem şol samrap durdy:

– Hawa, ependim, hak aýdýaňyz, dogry aýdýaňyz. Hakyt şeýle-de bolmaly...

Günorta arakesmede işdeş ýoldaşym Kerime:

Beýle-de bir ýaranjaň bor ekeni, ömrümde beýle näkes görmändim – diýdim.

– Dogrudyr. Ýöne, halypa jan, beýle ýaranjaňlyk modadan gaçdy. Muňa biler bolsaň, gündogar ýaranjaňlygy diýilýär, düşündiňmi?!

– Öz-ä bir ýaranjaňlyk bolar, onuňam onsoň gündogary, günbatary bolarmy?

– Ýo-ýok! Beý diýme. Entek Günbatar ýaranjaňlygyny sen bileňok. Gündogar ýaranjaňlygyndan şindi oba göçdi. Düşün, häzir gündogar ýaranjaňlygy modada däl. Her niçik-de bolsa, hemmeler özüne ýallaklananyň kem görmeýär, dogrumy? Ynha, seni alyp göreli. Işe ýap-ýaňy geldiň, şonuň üçinem köp zatdan başyň çykmaýar. Gördüňmi, ýaňy Jazym-beý zol-zol: «Ýaranjaňlygy halamok, beýtmäň!» diýip ýalbardy. Eşitdiň gerek. Ýöne ol birden, bilip bolmaz, günbatar ýaranjaňynyň eline düşäýse näderdi, hä! Ras adam baýadymy, onuň ýanynda hökman bir ýaranjaň bolaýmaly. Düşdüňmi... Wah, Jazym-beý pahyra

ýüregim awaýar. Onuň dünýäde ýok zady ýok, eli uzadan ýerine yetýär: millionlaram, mülkem, gözel binalaram, adyny tutan maşynyňam, gül ýaly aýallaram, näz-kereşmeli oýnaşlaram – ähli zat onda bar. Ýöne şonda-da ol betbagt adam. Sebäbimi? Sebäbi ýanynda ýaranjaňy ýok, ýaranjaňy. Onuň «Ýaranjaňlygy halamok» diýdigi «Göwnüne laýyk ýaranjaň tapamok» diýdigi. O görgülä şonuň üçinem nebsim agyrýar... Amerikan millionerleriniň sekretarlarynyň esasy wezipesi näme? Ýaranjaňlyk! Ýöne günbatar ýaranjaňlygy...

– Kerim, görýän welin, bu ylymdan seniň gowuja başyň çykýar öýdýän – diýdim.

– Hawa, ylymynam bilýän, pelsepesinem. Ynha görersiň, bir işler bolar.

Şu gürrüňden soň, sähel salymdan Kerimiň diýenleri bolup başlady. Meniň aýlygym 250 lirdi. Üç aý menden öň işe girenem bolsa Kerimiň alýany hem şonçady. Ikimiziň şo gürrüňimizden soň bir hepde geçenden onuň aýlygy birden 300 lir boldy. Işgärleriň içinde iki-üç ýyl işläp 150 lir alýanlaram bardy. Şonuň üçin olar kemsinip, hüňürdeşip ugradylar. Aý, hüňürdeseler hüňürdäp geçsinler. Şol iki arada, Kerimiň aýlygy edil müdirimiz Şewkiňki ýalt 400 lir boldy.

Bahymam Kerimiň aýlygy 500 lire ýetdi, ony biziň müdirimiz edip bellediler. Şewkini hem onuň orunbasary etdiler. Kerim edara hepdede iki gezek gelýärdi. Ýöne ol bu wezipede-de kän eglenmedi. Onu 750 lir aýlykly başga işe geçirdiler.

Kerimiň aýlygy näçe ýokary galdygyça, aramyzdan şonça daşlaşýardy. Öňki ýoldaşlary indi oňa Kerim-beý diýip ýüzlenýärdiler. Öň Kerimiň başlygy bolan Şewkimiz, indi ony görenden laňňa galyp, «gadyrly beýependi», «siziň alyjenabyňyz» diýip tagzym edýärdi.

Az salym geçenden soň, Kerimiň Jazym-beý bilen Ýewropa gezelenje gidenligi baradaky myş-myş gulagymyza degdi. Gaýdyp gelenden soň onuň 2000 lir alyp başlandygyny eşitdik. Bujagazam entek hiç. Soň ol aýda 5000 lir aldy. Ýöne onuň näme edip, näme goýýanyňy hiç kim bilmeýärdi. Ol Jazym-beýiň sekretary, kömekçisi, orunbasary hökmünde hasapda durýardy. Jazym-beý ýok mahaly onuň ähli işini şol alyp barýardy.

Tersine, Kerim ýok mahalam onuň işini Jazym-beý alyp baryardy. Ýöne, dogrusy, Kerimde ne zehin, ne-de başarnyk bardy. «A» harpyndan şermende diýilýändi. Şonuň üçinem onuň beýle çalt ösüşine hemmeler haýrandy. Onuň Günbatar ýaranjaňlygynyň arkasyndan ýokary galýandygyny diňe men bilýärdim. Günbatar ýaranjaňlygynyň nämeleri öz içine alýandygyna soň-soň düşünip galdym.

Jazym-beýiň baş-alty sany kärhanasy bardy. Biziňki şolaryň iň könesidi. Günlerde bir gün edaramyzyň ýigrimi ýyllyk ýubileýiniň bellenjekdigini aýtdylar. Her kime onsoň aýlygyna görä pul baýragyny berdiler. Mundan başga şol dabara mynasybetli 80 adamlyk banket gurmagy karar etdiler.

Ana, şol banketde Kerimiň günbatar ýaranjaňlygyny nähili ussatlarça ulanyp bilýändigine göz ýetirdim. Jazym-beý stoluň ýeňsesinde parahat otyrды, Kerimem ýanyndady. Menem Kerimiň çepinden dördülenji bolup otyrdym. Bar ünsüm, höwesim Kerime gönükdirilipdi. Ýekeje sözüňem, ýekeje hereketinem sydyramokdym.

Ynha onsoň Jazym-beý rýumkany göterip, gönderjek bolýar, ýöne Kerim şapba onuň elinden tutýar-da, gara çyny bilen:

– Ýok, bolmaz, endim, beýtmegin, zyýanlydygyny özüňizem bilýäňiz. Men muňa ýol berip bilmen – diýýär.

Jazym-beý hem:

– Bilýän, bilýän, ýöne şujagaz rýumkajygy içäýeýin-le! – diýip ýalbarýar.

– Bolanok diýdimmi, bolanok. Ýogsa-da nätseňiz şeýdiň... Isleseňiz içäýiň... Soňky günde aýtmady, diýmedi diýmeseňiz bolýa. Ýüregiňiziň agyrýanyny özüňiz aýtdyňyz-a.

Şundan soň Jazym-beý ýaňky galдыran rýumkasyny ýerindejik goýaýdy.

Soňra Jazym-beý eýlesine-beýlesine garanjaklap:

– Bir hili, içeri petiş ýaly, äpişgeler açylaýsa nähili bolarka... – diýdi. Ol ýene bir zatlar diýjek boldy, dodagyny çömmeltdi. Ýöne oňa gündogar ýaranjaňy Şewki maý bermedi. Ol böküp ýerinden turды-da, ofisiantlardanam öňürdip: «Bagyşlaň endim, häzir, özümjik açaryn» diýip, äpişgä tarap ylgady.

Şol iki arada-da Kerimiň:

– Duruň hany! Açmak hökman däl! – diýen azmly sesi ýaňlandy. Soň hem ol Jazym-beýe garap: – Näme iş edýäniňizi bilýäňizmi? Edil walla çaga ýaly... Häzir siz derläp otyrsyňyz-a. Şonuň üçinem men beýle zada ýol bermen! – diýdi.

– Ýok, men derlämog-a – diýip, Jazym-beý oňa ýalbarýardy, Kerime gep düşündirjek bolýardy.

– O nähili «derläňzok!» Hamala men siziň derläniňizi, derlemäniňizi bilmeýän ýaly. Onda-da nähili gowy der akýar. Jazym-beý özüne suw guýýar. Kerimem edil şoňa garaşyp duran ýaly.

– O-o-how! Nädýäňiz-aýt? Nä, dälirediňizmi? – diýip, ör-gökden gelýär.

– A näme? Suwam içmäýinmi?

– Toba, toba, toba essapyrylla, siz nähili adam? Heýem size men çig suw içirerinmi? Eger şeýle suw içesiňiz gelýän bolsa, näme üçin menden soraňzok? Garson, derrew limonad getir!

Jazym-beý näme etjek bolsa-da, Kerim kes-kelläm rugsat berenok. Ol hem Kerimiň diýeninden çykanok. Wagtal-wagtal neresse çaga ýaly boýurganýardam:

– Birje rýumkajyk içäýeýin-le. Hiç zadam bolmaz! Bolýa diýäýsene! – diýýär.

Emma Kerim döş gerip garşy çykýar:

– Aýtdym, gutardy, bolmaz diýip aýtdym-a... Siz asla öz jan-saglygyňyz barada pikir edeňzok. Bu bolmaz. Sakasy-saglyk, şuňa düşüniň.

Edil şu iki arada-da Kerim öz aýdýan zatlarynyň hemmesini bütinleý tersine edip ugraýar. Hut ýap-ýaňyja äpişgeleri açmagy gadagan eden adam, indi uly il derländen soň Jazym-beýe ýüzlenip:

– Näme, agasy, yssylajak bolýaňmy? Jaýyň içi petişmi? – diýýär. Ol hem mölerip:

– Aý, ýok, o diýen petişem däl. Boljak – diýýär.

– Ýok, agasy, dymyk. Saňa dymyk bolýanyny özüm gowy bilýän! Açyň äpişgeleri!

Gündogar ýaranjaňymyz elindäki wilkasyny, pyçagyny taşlap: «Häzir ependim» diýip äpişgä tarap ylgady.

– Duruň! Ýaranjaňlygy halamok diýip sizd indi men näçe gezek

aýtmaly? Aýryl! Degme garson açsyn.

– Lepbeý endim. Oturjak endim. Gaharyňyz gelmese bolýar...

Jazym-beý Kerime ýüzlenýär:

– Birje çilimjik çekäýeýin?!

– Birini çekäýiň. Ikinjiji welin çekdirmen. Eýýäm bir günň içinde şu dördünji çilimiňiz bolýa.

Men hiç kime-de, hiç zada-da üns bermän, diňe şolary synlap otyryn.

– Banketde goňur kostýum geýmeli däl diýip size näçe gezek aýtmaly. Üstesine-dd sport kostýumyňyzy. Aýdyp-aýdyp dilim-ä gurady... Hiç zadyň lezzetini bileňzok. Birje minudam ýeke özüňizi goýup gitmeli däl, hökman bir etmesiz zat edýäňiz...

Jazym-beýe seretdim. Ullakan adam, millioner, ýöne günbatar ýaranjaňlygyny suw ýaly eline alan Kerimiň ýanynda welin ol edil çaga ýaly wüjürdäpjik otyr:

– Wah, ýatdan çykaraýypdyryn...

Kerim oturan ýerinden:

– Siz ony tanaňzok. Öwlüýä kessin, çaga-da bir, sizem – bir! – diýýär.

Gündogar ýaranjaňy Şewki närazyçylyk bildirjek boldy:

– Aýdýanyňyz näme, endim, heýem beýle sözler diýip bormy?

Şol wagtam Jazym-beý onuň sözünü böl-di:

– Gap sesiňi... Toba essapyrylla, beýle-de bir ýaranjaň bor ekeni! Dogry aýdýa, çagadan gowy ýerim ýok. Eger Kerim bolmadyk bolsa, bireýýäm kesellärdimem, ölerdimem. Kerim sag bolsun!

Kerim goşar sagadyna seretdi.

– O-how, wagtam bolupdyr. Siz, indi düşegiňize girmeli. Turuň! Jazym-beý:

– Ýene birazajyk oturaýaly – diýip ýalbarýar.

– Bolmaz, bolmaz. Eýýäm sagat onuň ýary. Öýe barýançagam on bolar. Ýok, bolmaz! Öňem kän oturdyk. Ylaýyk onda biz ýataýmaly! Hany, turuň bakaly!

Kerim ýüzüniň ugruna elini rýumka uzatdy. Menem hasyr-husur onuň eline ýapyşdym.

– Bolmaz. Näme edýäniňi bilýäňizmi? – diýip, yzly-yzyna suňşuryp ugradym. – Alla kessin! Häliden bari synlap otyryn.

Şu göni başinji rýumkaňyz. Heý, beýle-dd bir zat bormy? Saglygyňyz hakynda pikir ediň. Saglyk beglikdir. Hany rýumkany ýerinde goýuň. Men muňa asla ýol bermen. Siziň jan saglygyňyz meniň üçin hemme zatdan gymmat!

Kerim rejäň geň dældigini bilip, maňa ýalbaryp ugrady:

– Şuny içenim bilen näme bolýar? Şujagazam içeýin, soň bes edäýerin.

– Ýeri, bolýa, şu gezeklikçe içseň iç welin, indikide beýtmegin. Halaman, saglygyňa zyýany bar. Şuny bilip goý.

Kerim elini egnime goýdy, meni gyra çekip:

– Berekella! Göwnüm ýetdi. Gündogar ýaranjaňlygy bilen günbatar ýaranjaňlygynyň tapawudyny sähel salymda öwrendiň, tüweleme. Biz entek-entegem Günbatardan kän gowy zatlary öwrenip bileris. Ýöne edil häzir ýaranjaňlygy oňaramzok. Wiý, ýogsamam aýlygyň näçe?

– Iki ýüz elli.

– Sana baş ýüz belleýärin. Ertirden başlabam Şewkiniň ýerini alýaň, olam seniň orinbasaryň bolar.

Şewki eýýäm Jazym-beýe gapyny açyp berip, oňa bir zatlar diýýärdi:

– Ylaýym ömrüňiz uzak, janyňyz sag bolsun, her haçan bagt hemraňyz bolsun! Şu oturşyga gelmek bilen begenjimize begenç goşduňyz. Ruhumyz täzelendi.

Eglenere wagt yokdy. Men Şewkiniň al-petinden aldym:

– Güm bol, ýaranjaň deýýus! – diýip, bogazyma sygdygymdan gygyrdym. – Desmalçylygam oňaraňok, şonam uly ile masgara etdiň! Yok bol! Gözüme görünme!..

Eziz NESIN,
türk ýazyjysy.

Terjime eden: Kemal YKLYMOW. Satiriki hekaýalar